

Adolf Hitlers mentalitet.

Af H. HELWEG.

At Adolf Hitler ikke var psykisk normal, er sikkert de fleste nu enige om. Ja, de psykiatriske undersøgelser, der fra politiets og fængselsvæsenets side, for sidstnævntes vedkommende med bistand af fagpsykologer, er iværksat overfor Hitlerismens hjælpere her i landet, viser, at man regner med den mulighed, at den psykisk abnorme leder i større omfang har faaet tilslutning fra psykisk abnorme personers side. Der kan næppe heller være tvivl om, at der blandt Hitlers nærmeste omgivelser var adskillige, som rettelig bør vurderes under psykopathologisk synsvinkel. Personer som Rudolf Hess, Himmler, Göring, Ribbentrop, Streicher, Robert Ley, Goebbels, Hans Frank, Rosenberg og flere andre kan med fuld føje mistænkes for at have frembudt saadanne afvigelser fra det normale, at de i hvert fald maa placeres i grænseområdet til det abnorme. Her skal jeg imidlertid kun beskæftige mig med Hitler og forsøge at stille en diagnose paa ham.

En saadan diagnose er naturligvis i og for sig ikke mere end en etikettering, en rubricering. En til bunds gaaende psykologisk analyse af Hitlers sjæleliv er der i øjeblikket ikke tilgængeligt materiale til at foretage, og man bør sikkert indtil videre indskrænke sig til at forsøge at fastslaa grundtrækkene i hans patologiske struktur. Fremtidig pathografisk forskning vil sikkert faa nok at bestille med at klarlægge de talrige psykogene, hysteriske og neurotiske mekanismer, der har gjort sig gældende hos denne mærkelige og uhyggelige mand; men det maa være tilladeligt, og er vel heller ikke uden interesse alle-

rede nu at søge klarlagt, om civilisationen har været bragt til undergangens rand af en sindssyg, en psykopath eller et moralsk afsporet geni. Etiketteringen er, som det er blevet sagt, ikke psykiatriens sidste ord, men det første.

Allerede i 1933 gjorde den kendte norske fængselslæge, *Johan Scharffenberg* i en artikelserie i „Arbejderbladet“ gældende, at Hitler var psykisk abnorm. Scharffenberg betegnede (30. Oktober 1933) Hitler som en paranoid psykopath „nærmere bestemt profeten, paa grænsen af sindssygdom“. Artiklen blev bemærket i Berlin og foranledigede en diplomatisk aktion, uden at det dog førte til, at der blev foretaget noget mod forfatteren. At han senere, da Norge blev besat af Tyskerne, slap fra det med livet, er lidt af en gaade, thi at ingen trussel har formaaet at faa den uforfærdede Scharffenberg til at fornægte sin mening, kan man roligt gaa ud fra.

Senere har Scharffenberg dels i et foredrag i 1938 og dels i en artikelserie i „Morgenbladet“ i Maj 1947 beskæftiget sig med Hitlers mentalitet; han fastholder diagnosen „profetforrykthed (paranoia)“, men synes tilbøjelig til at opfatte tilstanden ikke som en karakterologisk udvikling hos en psykopath, men som en hallucinatorisk psykose, der vel i saa fald nærmest maatte henføres til den schizofrene formkreds.

I Januar 1940 fremkom der i *The Lancet* en kort, usigneret artikel, der dog angives at hidrøre fra en psykiater. Det gøres her gældende, at Hitler var en udtalt psykopath og næppe, som af nogle antaget, sindssyg (paranoisk). Psykopathitypen er blandet, med elementer af den fanatiske og af den hysteriske type.

I en kronik i *Politiken* for 13. Maj 1945 skrev *Henrik V. Ringsted*, at Hitler siden attentatet den 20. Juli 1944 havde været en dødssyg mand. „I forvejen — fortsætter Ringsted — led han af en manio-depressiv psykose, der, efterhaanden som krigen trak i langdrag, sled stærkere og stærkere paa hans nervesystem“. Ligeledes har *Nic. Blædel* i sin posthumt udkomne, fortrinlige bog „Forbrydelse og Dumhed“ udtalt, at Hitlers psyke frembød „manio-depressive“ og „paranoiske træk“. „Men —

tilføjer Blædel — den nærmere diagnose maa overlades til psykiatere“.

Det er ikke vanskeligt at se, hvad der har forledt disse to forfattere til — maaske en smule uforsigtigt — at bruge de anførte psykiatriske fagudtryk. Betegnelsen manio-depressiv bruges udenfor fagkredse i stor udstrækning for at udtrykke, at en persons sindsstemning svinger stærkt. Stemningssvingninger af en bestemt art er ganske vist karakteristiske for den manio-depressive psykose, men stemningsuligevægt forekommer ogsaa ved andre psykopathologiske tilstande, og som det skal vises, havde Hitlers stemningsomslag ikke manio-depressivt præg. Hvad angaar de „paranoide“ træk, som Blædel omtaler, er det rigtigt nok, at Hitler udviklede visse fantastiske forestillinger, specielt den, at han af forsynet var udset til at føre det tyske folk frem til en førende stilling; en saadan forestilling kan det mulig forsvares at betegne som „paranoid“ (d. v. s. paranoia-lignende), men som nedenfor skal omtales, anser jeg det for usandsynligt, at der her er tale om en egentlig paranoisk forestilling.

I 1946 har en fransk psykiater, *F. Achille-Delmas*, udgivet en pathografi over Hitler (Adolf Hitler, Paris 1946). Noget særligt kildemateriale udover Konrad Heidens, Rauschnings og Otto Strassers bøger er ikke fremdraget, og det er altsaa let at kontrollere de præmisser, paa hvilke Achille-Delmas bygger sin konklusion. Denne gaar ud paa, at Hitler led af en tilstand, der betegnes som „depression-excitabile“. Hvorfor forfatteren ikke benytter den gængse betegnelse manio-depressiv psykose, er ikke godt at vide, thi det er ganske aabenbart det, han mener. Forfatteren har forset sig paa de ejendommelige svingninger i Hitlers sindstilstand, grubleperioderne og de voldsomme affektudbrud, og har derpaa bygget en diagnose, hvis fejlagtighed selv en ganske ringe indtrængen under overfladen maatte have vist ham. Bogen er skrevet med fransk livlighed, men en mere fejlagtig diagnostisk anvendelse af det foreliggende materiale kan vanskelig tænkes.

Hitler har vistnok momentvis, maaske ogsaa i kortere perio-

der, været i en psykisk tilstand, som det kan være berettiget at betegne som sindssygdom, men disse forbigaaende attaker har utvivlsomt været af hysterisk natur. I sine senere leveaar gennemgik han en karakterologisk vrangudvikling, der i høj grad var betinget af hans psykopathiske anlæg, men sattes i gang af de ydre omstændigheder. Denne vrangudvikling førte ham ind i en sindstilstand, der utvivlsomt til tider kunde virke saa afvigende fra det normale, at den ikke-psykiatrisk kyndige betragter meget vel kunde forledes til at anse ham for sindssyg. Mange havde ogsaa den opfattelse, at han var sindssyg. F. eks. anfører *Ulrich v. Hassell* i Oktober 1939 (*Vom anderen Deutschland*, Zürich, 11. Aufl. 1946, S. 97) følgende: „Gritzbach, einer der engsten Gefolgsleute, der dauernd mit Göring zusammen ist, hat ihm (d. v. s. Popitz) gesagt, Hitler sei einfach geisteskrank und müsse ausgeschaltet werden, wobei er andeutete, das Göring im Grunde ebenso dächte“. Talrige lignende udtalelser foreligger; men ikke desto mindre forekommer det mig, som det i det følgende skal vises, meget tvivlsomt, om man kan tale om udviklingen af en sindssygdom, en psykose, i psykiatrisk forstand. De svære psykopathiske karakteranomalier medførte outrerede sjælelige indstillinger og tilsvarende adfærd, saa paafaldende, at lægmandsopfattelsen „Manden er gal“, var nærliggende, forstaaelig, ja, i populær forstand, rigtig.

Man har som bekendt inddelt psykopatherne i forskellige typer, karakteriserede ved de mest fremtrædende psykiske afvigelser fra det almindelige. De forskninger, specielt af arvebiologisk natur, der skal tjene til at afgøre, om disse typer beror paa mere overfladiske anlægskonstellationer, eller om det drejer sig om virkelige, genotypisk bestemte, biologisk afgrænselige grupper, er endnu i deres vorden, og de foretagne inddelinger af psykopatherne i typer maa derfor indtil videre væsentlig betragtes som rent descriptive, tjenende praktiske formaal. Blandt de forskellige inddelinger, der er foreslaaet, er den her i landet mest benyttede Kurt Schneiders, der opstiller 10 grupper. Blandt disse er en af de bedst karakteriserede den saakaldte „geltungsbedürftige“, eller som den paa dansk sædvanlig kaldes, den selvhævdende type.

Det, der karakteriserer typen, er et misforhold mellem den hos mennesket naturlige trang til at gøre sig gældende i omgivelserne og de muligheder for og evner til at gøre sig gældende, som det besidder. Resultatet af dette misforhold er en stærk fixation af opmærksomheden paa individets egen position overfor omgivelserne, en uhyre egocentricitet og en stærk, indtil det ubehændige voksende trang til at gøre sig gældende. Naturligvis spiller her, som overalt, opdragelse og miljøvirkning en stor rolle. Et moderat psykopathisk anlæg for overdreven selvhævdelse kan modvirkes og neddæmpes, eller det kan af miljøpaavirkninger stimuleres og oparbejdes, men er anlæget af origine stærkt betonet, vil det sikkert altid under en eller anden form slaa igennem. Hvorledes den personlighed bliver, der kommer ud af det, afhænger foruden af miljøet af mange ting, bl. a. af den paagældendes intellektuelle evner og samspillet mellem de forskellige karakterologiske anlæg, der i forening konstituerer den selvhævdende psykopath. En særstilling indtager den saakaldte dagdrømmer, der kan være præget af en yderst ringe dynamik, derfor ganske opgiver at gøre sig gældende i den reale verden, men til gengæld udfolder sig straalende i en indre fantasiverden. Den reale verden bliver ligefrem et skinliv for ham, medens den fantasiverden, han flygter ind i, bliver hans egentlige virkelighed.

Bortset fra denne dagdrømmer-type, vil den selvhævdende psykopath altid have en tendens til at udvikle sig til tyran, oftest naturligvis smaa familietyraner, der skaanselsløst underlægger sig ægtefælle og børn, men undertiden dog ogsaa tyranner i videre kredse, og i sjældne tilfælde faar man despoter af de helt store dimensioner frem.

Ingiald Nissen har i sin interessante og omdisputerede bog „*Psykopathernes diktatur*“ givet en malende redegørelse for de midler, disse psykopathen anvender for at gøre sig gældende udover deres naturlige kvalificationer. *Ingiald Nissen* taler paa en lidt misvisende maade om psykopathen i almindelighed, men det er aabenbart, at det er denne type, han har haft for øje. Det kan dreje sig om bevidste, rationelle — omend usympathiske —

midler, intriger, løgne og behændig udnyttelse af andres svaghed. Men ogsaa de ubevidste eller dog ikke klart bevidste sjælelige mekanismer, de hysteriske reaktioner spiller en stor rolle, i mange tilfælde saa stor, at man ikke ganske med urette stundom betegner den selvhævdende psykopathtype som den hysteriske (se f. eks. Björkhems bog om Antoinette Bourignon). Navnlig for de smaa familietyraner er det hysteriske — ubevidst eller halvt bevidst fingerede — sygdomsbillede et ypperligt og ofte anvendt middel til at tvinge omgivelserne til underkastelse og lydighed.

For den, der forstaar at udnytte situationen, er det at være syg jo en gunstig position; til den raske stilles der krav, medens den syge kan vise kravene fra sig og suge medynk, overbærenhed og ubegrænsede tjenesteydelser til sig.

Ser man paa en personlighed som Hitler, vil man finde, at han træk for træk besad den selvhævdende psykopaths karakteranlæg. Han var, ikke mindst i sit ydre liv, højst forskellig fra de fra kliniken og dagliglivet velkendte smaa familietyraner, men forskellighederne var kun af kvantitativ natur. Det er et spørgsmål om dimensioner. Hos en anden psykopathtype, den saakaldte sensitive og selvusikre type, er selvhævdelsestrangen aldeles atrofieret; disse personer vil ikke i nogen maade gøre sig gældende, men forgaar i beskedenhed og mangel paa selv-tillid. Det er minusvarianterne, hvor de selvhævdende er plusvarianterne, og yderst paa fløjen af disse plusvarianter finder man enkelte, sjældne individer med en enorm og ubehændig trang til at gøre sig selv gældende.

Allerede da Hitler i 19-aars alderen gik og drev i Wien, var han klar over, at han skulde blive noget stort (*Greiner: Das Ende des Hitler-Mythos*, 1947), og paa et tidligt tidspunkt af sin politiske løbebane, i hvert fald da han i 1923—24 skrev „Mein Kampf“, følte han sig overbevist om, at han personlig skulde være ikke blot Tysklands, men verdens herre. I „Mein Kampf“ (176 Aufl., s. 739) forklarer han saaledes, at blodofre er retfærdiggjort overfor Gud og efterverdenen, hvis formaalet er at skaffe det tyske folk land nok „insofern wir auf diese Welt

gesetzt sind mit der Bestimmung des ewigen Kampfes um das tägliche Brot, als Wesen, denen nichts geschenkt wird, und die ihre Stellung als Herren der Erde nur den Genialität und dem Mute verdanken, mit dem sie sich diese zu erkämpfen und zu wahren wissen ..." Han sagde, at han følte sig kaldet af den almægtige. Det er udtalelser af den art, der har faaet Blædel og andre til at tale om paranoiske idéer, sindssyge vrangforestillinger, men dette maa sikkert være forkert. Der er intet, der tyder paa, at Hitler, som den ægte paranoiker, virkelig troede, at en gud, der stod over ham, havde udvalgt ham. Hans had til og foragt for de eksisterende religioner maa jo i sig selv gøre det til lidt af en gaade, hvem den „almægtige“ var. Det var i hvert fald ikke den gud, jøder og kristne tror paa. Udtrykket, at den almægtige havde udset ham til opgaven, var hos Hitler ikke udtryk for en religiøs tro, som maatte være forudsætningen for en vrangforestilling af den art; det var en talemaade, som i virkeligheden kun betød, at han i sig selv følte en ubehændig trang til at herske over alle. Men det kunde man jo ikke saa godt sige rent ud. Den almægtige brugtes til at dække over den selvhævdende psykopath's typiske herskelyst, her drevet til sin yderste spids.

Endvidere besad han i eminent grad en anden af den selvhævdende psykopath's ejendommeligheder, nemlig den intuitive evne til at opfatte en situation og navnlig til at se, hvor andre havde deres svage punkter, og hvorledes de kunde udnyttes. Usikker og vaklende, som han var, naar afgørelser skulde tages paa grundlag af en nøje saglig afvejen af mulighederne, viste han glimtvis en forbløffende sikkerhed i vurderingen af modparten. Det er et af de ejendommeligste og ubehageligste træk ved de selvhævdende psykopath'er, selv dem af beskedent format, at de slaar sig op paa omgivelsernes svagheder. Deres egne fejl er de absolut og varigt blinde for, og de fordømmer med største strengthed andres handlinger, uagtet de selv aabenlyst gør nøjagtig det samme. Forklarer man dem dette, bliver de gerne yderst opbragte, for det er virkelig noget andet med dem. Omgivelsernes fejl derimod — ja, man kan sige modpar-

tens fejl, for den selvhævdende psykopath-despot er altid i kampstilling overfor omgivelserne — udnyttes til det yderste. *Ingiald Nissen* har opholdt sig særlig ved denne egenskab og paapeget, hvorledes disse psykopath'er ved idelig at fremhæve modpartens fejl opnaar to ting: *For det første* slaas fejlenes existens ved gentagelsens suggererende magt fast i modpartens bevidsthed. *For det andet* tvinges modparten til at holde sig i permanent forsvarsstilling; angrebet kan komme naarsomhelst og det kommer sikkert; modparten kan aldrig falde til ro og trættes ud.

I denne sammenhæng maa ogsaa nævnes den selvhævdende psykopath's ejendommelige forhold til sandheden. Man kan sige, at i et hvilket som helst forhold, der berører disse menneskers personlige position, er objektiv sandhed dem fuldstændig fremmed. Sagen bliver øjeblikkelig stærkt følelsesbetonet og undrages ethvert forsøg paa objektiv vurdering. Hvad den selvhævdende psykopath mener, er rigtigt, og modsigelse, selv med de bedste argumenter, er udslag af ond vilje. Man kan i konsultationsstuen gang paa gang høre forstandige, logiske og tillige rettænkende og brave mænd, der er gift med selvhævdende psykopath'er — thi der er ogsaa mange kvinder af denne type — med hovedrystende undren fortælle om deres klare og gode grundens fuldstændige magtesløshed, ja, ikke blot det, men grundenes fremførelse lægges dem til last som udslag af daarlig, umoralsk tankegang. At den arme ægtemand udtrættes herunder, kan ikke undre.

Et forhold, man ogsaa maa lægge mærke til, er den ejendommelige, suggererende charme, der ofte udgaar fra disse psykopath'er. Gang paa gang staar man overfor familiekredse, der simpelthen faar deres liv ødelagt af en selvhævdende psykopath's tyranni, og naar man saa spørger dem, hvorfor i alverden de finder sig i dette, faar man det svar: „Ja, men De aner ikke, hvor hun — eller han — kan være charmerende“. Man kan se saadanne psykopath'er udfolde et besnærende trylleri, der ganske bringer ofrene til at glemme alle de kvaler, de har gennemgaaet og maa regne med endnu at komme til at gennemgaa.

Ogsaa disse træk genfinder vi i udtalt grad hos Hitler. Vel er det i dagliglivet saavel som i politik ikke ukendt, at man laster modparten og ser med overbærenhed paa den samme fejl hos sig selv, men enhver, der har lyttet til Hitlers taler, maa dog erkende, at han drev denne trafik til en ikke helt almindelig yderlighed. Og det er endda ikke det væsentlige, men han gjorde det med en lidenskabelighed, der tydeligvis udsprang ikke blot af taktisk beregning, men af en subjektiv overbevisning om, at han havde fuld moralsk ret til at gøre, hvad der var en nederdrægtighed hos andre.

Ligeledes hans forhold til sandheden var typisk. Hans upaalidelighed og løgnagtighed er jo legendarisk og raaber til himlen, men den skiller sig skarpt ud fra f. eks. Goebbels systematiserede, velgennemtænkte og fuldt bevidste propagandaløgne.

Hitler løj i langt mindre grad reflekteret, han løj med hele sin personlighed, affektbetonet og med overbevisning. Det er endog overvejende sandsynligt, at han i stort omfang troede paa sine løgne, og at han i hvert fald, naar han var sig løgnagtigheden bevidst, troede paa sin berettigelse til at bruge den. Spørgsmaalet om, i hvilken grad Hitler virkelig troede paa sin falske ideologi, er vanskeligt at udrede. Han troede paa sin egen storhed og ufejlbarlighed, og følgelig maatte hans tanker og handlinger staa for ham som usvigelig rigtige, selv om han saa og vidste, at de var falske. Han projicerede stedse sin personlige, ubegrænsede selvhævdelse ud i sine tanker, sin tale og sine gerninger, og spørgsmaalet sandt eller falsk fik derfor overfor ham selv ingen indre relevans. Den voldsomme subjektive affektbetoning udelukkede enhver objektiv selvvurdering. Der er dem, der mener, at Hitler begyndte som idealist og endte som svindler. Andre mener omvendt, at han begyndte som bedragerisk demagog og efterhaanden hidsede sig selv op til at tro paa sine bravader. Det er ikke sandsynligt, at nogen af delene rammer det rigtige. Hans handlemaade var hverken i begyndelsen eller senere bestemt af skelnen mellem sandhed og løgn, idet en saadan skelnen for ham var uden personlig interesse og værdi. Det var den egocentriske affektbetoning, der afgjorde

sagen. Fandt en handling eller en idé jordbund i hans egocentriske affekt, var den dermed eo ipso sand og rigtig.

Stephen H. Roberts har i sin bog „Huset Hitler byggede“ (dansk udg., København 1934) klart udtrykt dette, idet han siger: „Ingen har lov til at tvivle om hans oprigtighed, han kan slet ikke lade være at være oprigtig — han kan ikke lægge baand paa sig. Han gaar fuldstændig op i det, han i øjeblikket skal tale om. Det er forklaringen paa, at han river skarerne med sig, han tror saa fuldkommen, saa forfærdende paa, hvad han selv siger. Det forhindrer ham dog ikke i at sige forskellige ting om det samme spørgsmaal til forskellig tid og tro paa dem alle med samme inderlighed. Det drøjer sig slet ikke om spørgsmaalet sandhed eller løgn, det er bare hans forfærdende evne til selvbedrag, der indfører et saadant element af usikkerhed i alt, hvad han gør“.

Det maa dog bemærkes, at generaloberst *Halder* (se *Henrik Knudsen: Oprørerne i Hitlers borg*, København 1947 s. 152) ikke fuldt ud anerkender denne opfattelse, men mener, at den maaske nok kunde have gyldighed i visse, store situationer, men at Hitlers dagligdags og gennemførte usandfærdighed i stort omfang var bevidst og formaalsbestemt. Halder undrer sig dog en smule over den konsekvens, hvormed Hitler altid løj. Han har aabenbart ikke rigtig forstaaet, at Hitler slet ikke kunde være sandfærdig.

Naar man betænker den opfattelse, næsten alle nu har af Adolf Hitlers person, er det ret svært at forstaa, at han ogsaa besad den selvhævdende psykopath's ejendommelige evne til at udfolde charme, til at henrykke ved sit væsen, ja, blot ved sin tilstedeværelse. Men hans mærkelige suggererende, betagende personlighed er bevidnet af saa mange, at den ikke lader sig bestride. Naturligvis, det var ikke alle, han bedaarede, og man maa vel nok regne med, at en vis tysk smagsretning var den særlige forudsætning for, at hans charme kunde virke. Men der virkede den ogsaa.

Hans folk kunde kritisere ham, naar han ikke var til stede, men glemte al kritik, naar de saa ham. Saa faldt de ham til

fode. Saadan gik det ikke blot Hess og den ubegavede Ribbentrop og den vege Keitel, men ogsaa den intelligente Goebbels, ja, endog Schacht. Ingen stod imod, næppe engang Göring. Kendt er historien om Gerhard Hauptmans besøg hos Hitler. Hitler sagde ikke et ord til ham, men stirrede paa ham og trykkede hans haand, gentog denne procedure tre gange og forlod saa stuen. Det maa have været latterligt, men Hauptmann syntes, det var det største øjeblik i hans liv. Hitler besnærede faktisk i stort omfang sine omgivelser, og kom end griskhed, tvang og frygt efterhaanden til at betyde meget for magtklikens sammenhold, havde det dog ikke, navnlig ikke i begyndelsen, været disse kræfter alene muligt at skabe kredsen om Hitler.

De her nævnte karaktertræk, som er karakteristiske for den selvhævdende psykopath og som genfindes, tildels i meget udpræget grad hos Hitler, var nok til at gøre ham til en farlig mand, men ikke nok til at gøre ham til en stor hersker over riger. Dertil maatte andre egenskaber, som i og for sig ikke er specielt karakteristiske for denne psykopathtype, men hvis sammentræf med de særlige psykopathtræk tjente til at frembringe en saa mærkelig personlighed. Her maa man særlig mærke to egenskaber, nemlig Hitlers enorme sjælelige dynamik og hans oratoriske begavelse.

Ved den sjælelige dynamik forstaaes her det maal af initiativ, energi, kraft, som individet kan mobilisere og sætte ind paa realisationen af sine intentioner. *Sjöbring* har i sin konstitutionslære gjort dynamiken til et grundlæggende konstitutions-element under navnet validitet. De subvalide er de kraftfattige, de supervalide har overmaal af kraft. Hitler var supervalid. Vor tid har set andre store mænd, som gjorde sig gældende paa verdensscenen bl. a. ved deres evne til kraftindsats. Man behøver blot at se paa Hitlers store modstandere, Churchill og Roosevelt, men deres supervaliditet reguleredes af helt andre sjælelige faktorer end dem, der stod til Hitlers raadighed og gav sig derfor helt andre udslag. Hitlers dynamik var ikke desto mindre enorm. Ikke saaledes at forstaa, at han var flittig. Tværtimod, han var nærmest doven. *Rauschning* siger om Hit-

ler rent ud (Samtaler med Hitler): „Han kan overhovedet ikke arbejde. Den sejge, langvarige møje er ham ukendt“. Greiner, der var sammen med Hitler i ungdomsaarene i Wien, fremhæver ligeledes, at han var ganske ude af stand til at gennemføre en planmæssig uddannelse. Møjen vilde han springe over. Derimod frakender Greiner ham ikke en vis flid med hensyn til læsning. Hitler selv taler i „Mein Kampf“ meget om den „uhyre flid“, hvormed han i ungdomsaarene studerede sociale, politiske og historiske spørgsmaal, og Greiner er lige ved at være imponeret af Hitlers omfattende og alsidige læsning. Han slæbte masser af bøger hjem fra lejebibliothekerne og læste Sofakles, Homer, Aristofanes, Horats og Ovid. Han yndede særlig oldgermanske gudesagn og var fortrolig med Parsifal. Han studerede ogsaa Luther og reformationshistorien, Zwingli, Calvin, Confuzius, Buddha og Savonarola. Han læste omfangsrige værker om Moses, om Jesu lære og om den jødisk-kristelige troes opstaaen, Roms historie, okkultisme, yogalære, astrologi, hypnose o. s. v., ja, Greiner fortæller, at han læste Renan, Shakespeare, Goethe, Schiller, Herder, Wieland, Dante, Hauptmann, Ibsen, Zola og mange andre. Den fornuftige og flittige Greiner har dog haft en anelse om, at denne vidtspredte læsning ikke var saa meget værd. Han skriver: „Hitler havde gennem omfangsrige studier af disse værker hævet sig langt over en arbejders gennemsnitsniveau, omend hans viden ikke kunde sammenlignes med en students systematiske kundskab“. Nogen praktisk værdi i erhvervsmæssig henseende havde disse studier til Greiners bekymring ikke. Man faar en stærk formodning om, at Greiner, der aabenbart dengang ikke gav sig af med meget andet end sit fag, har ladet sig imponere af Hitlers glimrende hukommelse, der satte ham i stand til selv ved spredt, usystematisk og flygtig læsning at opsnappe og fastholde de brokker, der passede ham. *Konrad Heiden* gør i sin Hitlerbiografi (I, Ein Mand gegen Europa, II, Das Leben eines Diktators. Europa Verlag, Zürich 1936) opmærksom paa, at Hitler aldrig hverken i „Mein Kampf“ eller i sine taler citerer en eneste af de mange forfattere, han saa ivrigt fordybede sig i. Han dannede sig sin

mening om de store spørgsmaal, der optog ham (jødespørgsmaalet, det habsburgske monarki, Tysklands eenhed o. s. v.) paa basis af affektbetonede indtryk, tilsyneladende uden nogen-sinde at forsøge gennem ordentligt studium at trænge ind i problemets opstaaen og udvikling.

Ogsaa senere, da han blev diktator og hærfører, var der dem, der imponeredes af hans kundskaber og indsigt i militære spørgsmaal, f. eks. generalstabschefen *Franz Halder* (se *Helge Knudsen: Oprørere i Hitlers borg*). Halder fremhæver Hitlers hurtige opfattelsesevne og glimrende hukommelse og ser heri forklaringen paa, at han kunde røbe stor faglig indsigt. Hitlers omgivelser er dog enige om, at diktatoren vel samlede sig et rigt bibliothek, prydet af Rudolf Hess' søsters bogbind, men aldrig læste bøgerne. Han lukkede sig inde og læste kriminalromaner, eller han gik i biografteatret. Film var hans store lidenskab, han kunde gaa i biografteatret 3 gange om dagen og afbryde vigtige møder for at liste sig derhen (Heiden). Uden at ville forkleine filmen kan man vist sige, at nogen mageligere maade at faa et underholdningsstof bibragt vanskelig kan tænkes.

At Hitler afskyede og saa vidt muligt undgik legemlig anstrengelse, er udenfor tvivl.

Viste hans dynamik sig ikke i udholdende flid, kom den derimod frem i voldsomme energieruptioner. *Rauschning* skriver herom: „Desto mere forbavsende er under disse omstændigheder hans udbrud af ubændig vilje, hans pludselige aktivitet. Da kender han hverken til træthed eller sult. Han lever da af en abnorm energi, som sætter ham i stand til næsten overnaturlige præstationer. Alt er da, for at bruge hans egne ord, ubændigt, ubøjelet og fanatisk“. Denne tilbøjelighed til stødvis udvikling af voldsom energi er langtfra ualmindelig hos visse former af psykopathier, og det er uden tvivl denne vekslen mellem stilstand og exceptionel kraftudfoldelse, der har givet anledning til formodningen om en lidelse af manio-depressiv natur. Ligheden er imidlertid ganske overfladisk. Det er rigtigt, at Hitler, der altsaa til tider kunde udvikle en rabiater og hensyns-

løs energi, til andre tider trak sig tilbage til Obersalzberg og i lang tid rugede i tavshed og afsondrethed. Men i de aktive perioder manglede han ganske den springende, overfladiske, geskæftige form, der er karakteristisk for manikeren, og selv om det naturligvis er vanskeligt at vide, hvad han egentlig tænkte paa, naar han rugede i sin klippeborg, er der dog intetsomhelst holdepunkt for den antagelse, at han var præget af den endogent opstaaede depressions karakteristica, modløshed, anger, selvbekjendelser, selvforringelse og selvanklager. Han hengav sig ikke til sorg over egen ufuldkommenhed, men hengav sig langt snarere til fantastiske dagdrømme om egen storhed og til udklækning af planen om modtræk mod sine nedrige modstandere. Thi ejendommeligt nok forenede Hitler i sin Person den selvhævende psykopathis stheniske og astheniske anlæg. Hans magtbegær var enormt, men han var tillige drømmeren, der lejlighedsvis maatte flygte fra virkeligheden for at opnaa fuld udfoldelse for sin stræben.

Hitlers usædvanlige dynamik fik sin særlige — og farlige — betydning derved, at den virkede gennem hans psykopathiske karakter, men kunde, som allerede berørt, ikke i sig selv siges at være et udpræget psykopathisk anlæg. Det samme kan siges om den anden af hans usædvanlige evner, nemlig hans oratoriske begavelse. Den, der kun i radioen har hørt Hitler tale og kun kender hans talekunst fra krigsaarene, da han stod som den uantastede diktator i sit land, kan næppe gøre sig nogen klar forestilling om virkningen af hans taler. Indholdet var blevet stereotyp, kendt indtil trivialitet, og hele skamløsheden i hans politik og fremtræden dannede en saa kompromitterende baggrund, at afsky nødvendigvis maatte blive det umiddelbare indtryk. Men intet kan omstyrte den kendsgerning, at Hitler svang sig op paa sin evne til at henrive masserne med sin tale. Han vidste ogsaa godt selv, at han var en genial demagog, og fortæller i „Mein Kampf“ med stolthed, hvorledes han i München efter den første verdenskrig og revolutionen opdagede, at han var en stor taler. „Ich konnte reden!“, skriver han med begejstring. Det er langtfra givet, at hans talegaver paa et andet

tidspunkt og i et andet folk med en anden smagsretning kunde have frembragt samme virkning, men paa *det* tidspunkt og overfor det daværende tyske publikum, hvis mentalitet var i opløsning, var virkningen sikker. Og Hitler saa hurtigt, hvilket middel han havde til raadighed, og hvorledes det skulde bruges. Atter her blev saavel formaal som metode bestemt af hans psykopathiske karakterstruktur. I „Mein Kampf“ docerer han udførligt, at talen er den revolutionerende idéens eneste brugbare middel. Skriftlige udgydelser duer ikke. Uden undseelse tilkendegiver han, at masserne kan vindes ved tale, fordi de, naar de rives med, ikke tænker selvstændigt. Han røber i det hele ingensomhelst agtelse for masserne; de er midlet til idéens gennemførelse, men han synes ganske at overse, at disse masser faktisk var identiske med det tyske folk, som han foregav at sætte over alt andet i verden. Nøglen til at vinde masserne, skriver han, er ikke objektivitet, som er svaghed, men vilje og kraft. Det gælder ikke om at vække massernes erkendelse og forstaaelse, men deres lidenskab. „Thi“, siger han — „paa den følelsesmæssige indstilling beror deres stabilitet. Tro er vanskeligere at bringe til at vakle end viden. Kærlighed er mindre omskiftelig end agtelse, had er mere holdbart end uvilje, og drivkraften til de vældigste omvæltninger paa jorden har til alle tider mindre ligget i massens videnskabelige erkendelse end i den fanatisme, der besjælede den, ja, mangan gang i dens fremstormende hysteri“. Han forklarer, at han i sin bevægelse kun har brug for de intellektuelle, forsaavidt som de er intelligente nok til at forstaa, at propagandaen kun bør bedømmes efter den virkning, den udøver paa massen og ikke efter det indtryk, den gør paa den intellektuelle selv. Det eneste maal for en tales genialitet er den virkning, den udøver paa folket, og med uhyggelig konsekvens udtaler han, at den eneste jordiske dommer om ret og uret i en bevægelse er resultatet.

Sandt og ret er det, der lykkes. Tydligere kan den magtstræbende psykopath vel ikke tilkendegive, i hvilket formaals tjeneste han anvender de gaver, naturen har udstyret ham med.

For at belyse det spørgsmaal, om der paa noget tidspunkt i Hitlers liv indtræder en saadan ændring i hans mentalitet, at man kan spore udbruddet af en sindssygdom, er det nødvendigt at kaste et blik paa hans livs historie og hans udvikling.

Han er født den 20. April 1889. Faderen hed Alois Schickelgruber, som var hans moders pigenavn. Alois Schickelgruber var nemlig født udenfor ægteskab, og først 5 aar senere giftede hans forældre sig. Alois antog senere navnet Hitler. *Heiden* og *Greiner* oplyser, at Alois Schickelgruber antog navnet Hitler, fordi hans farbroder, Nepomuk Hütler, for at hindre at slægtsnavnet (der forøvrigt af Alois' egen fader skreves Hiedler) skulde uddø, gjorde en arv til sin brodersøn afhængig af, at han antog navnet. Heiden har senere (*Der Führer*, Stockholm 1944) fremsat den formodning, at Nepomuk Hütler ikke var Alois Schickelgrubers farbroder, men hans fader, altsaa Adolfs farfader.

Den unge Adolf Hitler var — skriver Greiner — meget ivrig for at fastholde formen Hitler, idet Hiedler syntes han kraftløst og Hütler klang jødisk. Da der findes jødeslægter med navnet Hütler, har dette givet anledning til, at man har villet tillægge Adolf Hitler jødiske forfædre, men Konrad Heiden hævder, at dette ganske savner grundlag.

Adolfs fader var en lille toldtjenestemand som tusind andre; hans moder en bondepige. Heiden mener, at Hitlerne har udvist en betydelig vitalitet og en lidt paafaldende trang til omskiftten af bopæl og virkefelt; en tante paa mødrene side skal have været „arbejdssky og ikke ganske normal“, men noget sikkert, der kan begrunde antagelse af sygelige arveanlæg, foreligger ikke.

I forskolen klarede Adolf Hitler sig meget godt, men da han i September 1900 — 11 aar gammel — kom ind i statsrealskolen i Linz, gik det temmelig ujævnt. Han blev oversidder. Han flyttede senere til en anden skole i Steir, og hans sidste vidnesbyrd herfra — fra aaret 1905 — er bevaret. Det er temmelig middelmaadigt og viser kun god karakter i tegning og gymnastik, derimod daarligt skudsmaal i tysk sprog. Som tegner og maler vi-

ste han sig senere ganske talentløs, og gymnastik drev han aldrig mere, hvorimod han altsaa blev folketaler af rang. Vidnesbyrdet siger altsaa ikke noget om det, som skulde komme. Heiden mener at kunne slutte, at Adolf Hitler allerede i skoletiden udmærkede sig ved hurtig opfattelse og ulyst til arbejde.

I 1903 døde Hitlers fader. I 1907 drog den 18-aarige Adolf til Wien i den hensigt at komme ind paa kunstakademiet og blive maler. I det første aar fik han hjælp af sin moder, men efter hendes død i 1908 hørte al støtte op, og han stod alene. To gange gjorde han forsøg paa at komme ind paa kunstakademiet, men hans indleverede tegninger blev pure kasserede, hvorefter han opgav det. *Greiner* fortæller, at Hitler reagerede paa sit vanheld ved uforbeholdent at anse professorerne for idioter og kæltringer.

I de følgende 4 aar levede Hitler i Wien i stor fattigdom. Han boede en tid endog i et herberg for hjemløse, senere i et slags svendehjem, hvor det dog kun var med møje han holdt stillingen. Kropsarbejde gav han sig kun nødtigt og i yderst beskedent omfang af med, men han levede af at male postkort og andre smaa, maadelige, maleriske produkter, som hans kammerat Hanisch en tid solgte for ham. Selv forstod han ikke at sælge dem, ja, det var knap nok, han gad male dem, saa Hanisch maatte bestandig herse med ham. Til sidst blev de uvenner og skiltes. *Greiner*, der i sin bog „Ende des Hitler-Mythos“ giver en livfuld skildring af sit samvær med Hitler i disse ungdoms-aar, hævder, at kompagniskabet med Hanisch kun varede kort, men bestrider ikke rigtigheden af det af Hanisch (til Heiden) givne billede: Hitler var doven, vilde læse og politisere, men skyede systematisk arbejde. Hvordan det hang sammen med hans paastaaede, ivrige studier er foran berørt. Det staar i hvert fald fast, at han aldrig, naar han i „Mein Kampf“ gør rede for, hvordan han i denne periode grundlagde sine anskuelser, paaberaaber sig boglig viden og indgaaende undersøgelser, men kun anfører løse indtryk. Hvad der i denne sammenhæng særlig har interesse er dog hans af *Greiner* fuldt ud bekræftede paastand om, at alle de væsentlige led i hans saakaldte „Welt-

anschauung" allerede i denne tidlige ungdomsperiode var til stede eller dannede. Antisemitismen var fuldt udformet, allerede fra skoledagene. I Wien gav jødehadet sig efter Greiner drastiske udslag. Saaledes var der en kafé lige overfor operaen, hvor Hitler for operaens staaparterre-publikum holdt taler om alle jøders udryddelse, og naar elegante jødinder paa vej til operaen kom derind, havde han sin fornøjelse af behændigt at anbringe en fiskeblære med rødt blæk paa stolen, saa de fik store plamaser paa kjolen og blev til latter. Greiner mener, at Hitler havde faaet sit jødehad indpodet af sin historielærer i skolen. Han sværmede stærkt for den antisemitiske Georg Schönerer, der docerede, at jøderne undergravede det germanske væsen. Hitler skaffede sig medlemslisten fra foreningen „Zur Abwehr des Antisemitismus“, for at kunne kende sine modstandere, altsaa som en slags proscibitionsliste. Selv fortæller han, hvorledes de kaftanklædte jøder, han saa paa Wiens gader, indgød ham afsky, og der kan i hvert fald ikke være tvivl om, at jødehadet var i fuldt flor allerede i hans ganske unge dage.

Ogsaa hans idéer om, at det tyske folk var en udelelig eenhed og burde samles, var allerede dengang levende. Han hadede det Habsburgske monarki, denne samling af inferiøre folkeslag, czhekere, jøder, ungare og mange andre, som skam-skændede den tyske by Wiens gader. Han beretter ikke om et eneste forsøg paa gennem studier at udfinde tingenes historiske sammenhæng, men synes her, som overalt, at være baaret af en hadeful, samfundsfjendtlig grundstemning. Han angiver, at han tænkte meget og dybt over tingene, men man faar indtryk af, at hans „Nachdenken“ mest bestod i stærkt affektbetonede drømmerier.

Han opelskede i Wien et glødende had til Marxismen, men Heiden mener at have god grund til at tro, at Hitler aldrig havde læst Karl Marx, men dannede sig sin mening gennem samtaler, avislæsning og indtryk, paa grundlag af et stærkt udtalt ressentiment. Han diskuterede gerne og kom derved — som Heiden siger — overhovedet ikke paa den tanke, at noget kunde være ham ubekendt og dog existere. Han lancerede allerede da

overfor kammeraten Hanisch den paastand, at der kun gaves to slags mennesker, herremennesker og massemennesker.

Og frem for alt er det navnlig af Greiners beretning klart, at hans selvoptagethed, egocentricitet og personlige stræben efter storhed allerede da var umiskendelig. Greiner, der synes at have taget sig af ham med en rørende trofasthed, vil gerne fremhæve nogle gode egenskaber, men kan ikke finde andet, end at Hitler hverken røg eller drak, ikke besøgte væddeløbsbaner eller forlystelsessteder, var sparsommelig og helst levede vegetarisk, samt havde en ulastelig omgangsform, naar man blot ikke sagde ham imod. Priselige egenskaber tilvisse, men dog ikke udtryk for nogen dyberegaaende etisk udvikling. Greiner omtaler, at Hitler allerede dengang, naar han blev modsagt, geraadede i stor ophidselse, rystede paa hovedet, saa haaret kom i uorden, travede op og ned i stuen og raabte op i en haanlig tone. Diktatorens senere saa berømte affektexplosioner var altsaa allerede til stede i ungdommen. Hele linien i hans mentalitet ligger altsaa allerede fra de unge aar klar, kun savner man enhver antydning af, at han skulde drive det til noget stort.

Efter 4 aars ophold i Wien under lediggang, yderlig fattigdom og sult drog han i 1913 til München. Her gik det til at begynde med lige saa elendigt; men saa kom krigen i 1914.

Man har villet reducere Hitler som soldat. Man har draget hans tapperhed i tvivl og stillet sig skeptisk overfor hans saar og hans gasforgiftning. Det er dog et spørgsmaal, om man ikke udfra en naturlig tilbøjelighed til at reducere denne usympathiske mands personlighed gør ham en smule uret. Han unddrog sig udholdende og til dels paa lidet værdig maade sin østerrigske værnepligt. Men det er ikke sikkert, det var fejghed eller ulyst til krigerprofessionen. Han vilde for sin død ikke kæmpe for Habsburgerne. Derimod søgte han straks, da krigen udbrød, at komme ind som frivillig i den tyske armé. Han har besmykket sin fremgangsmaade herved en smule, men det faktum forrykkes ikke, at han straks meldte sig som frivillig. Man har ogsaa harcelleret over, at han kun avancerede til korporal (gefreiter). Det var tilvisse for den senere feltherre over Tysk-

lands millionhære et beskedent avancement under en fireaarig krig, men det beviser ikke, at han var en daarlig soldat; der var mange tapre, tyske Soldater, der ikke avancerede til nogetsomhelst. Desuden var Hitler upopulær i hæren, han gjorde sig ilde lidt ved ikke at deltage i kammeraternes forbandelser over den evige krig, den han ansaa for livets højeste udfoldelse. Man har ogsaa anført, at han ikke var egentlig frontkæmper, men gjorde tjeneste som ordonnans. Nu er det vist i reglen ikke de ringeste, man bruger til ordonnans, og hvervet er langt fra farefrit. Sikre beviser paa, at Hitler under krigen hyttede sit skind, foreligger ikke. Senere viste han lejlighedsvis mangel paa personligt mod, saaledes under det mislykkede kupforsøg i München i 1923, hvor han gjorde en sølle figur ved siden af Ludendorf, der modigt gik frem mod kugleregnen. Men da var Hitler politiker og ikke soldat. Han var maaske ikke i egentlig forstand personlig modig som f. eks. den dristige flyverofficer Göring, men der er dog ingen tvivl om, at krigen som saadan var hans dybeste intention. Han saa i krigen den herligste udfoldelse af den menneskelige natur, det værdifuldeste middel til udvælgelse af de bedste mænd, den eneste værdige opgave for et stærkt folk. Der kom en tid, da frygten fik en afgørende indflydelse paa hans udvikling, men man rammer dog vist ved siden af, hvis man vil gøre ham til en almindelig kujon. Saa enkelt er det ikke. Han havde den selvhævdende psykopath's utæmmelige aggressivitet. Han var ikke kræsen i valget af vaaben, han var ingen mandig og ædel kriger, men indtil det øjeblik, da han rettede pistolen mod sit eget hoved, dreves han af en usvækket trang til at komme fjenden til livs.

Krigen 1914—18 blev vendepunktet i Hitlers liv. Den opgave, der før uklart havde dæmret for ham, blev ham nu bevidst. Han havde i Tyskland efter krigen fundet den jordbund, hvori han kunde arbejde, det rørte vand, hvori der lod sig fiske. Før var han, som *Heiden* skriver „en ung Mand, der ikke kunde tilpasse sig det borgerlige samfund og lod tiden gaa i nytteløs pessimisme. Før første verdenskrig blev saadanne mennesker vagabonder, bohêmer eller uskadelige anarkister. I en anden tidsalder vilde han maaske være blevet tiggermunk eller sørøver“.

Nu var det tyske folk desorganiseret, modløst, forvirret, priggivet enhver hensynsløs bande. Det var ikke længere et samfund, til hvis fasttømrede borgerlighed han skulde tilpasse sig, men det var et aandelig kaos, der gav rodløse personer af hans type eminente muligheder. Nu kunde han tilpasse samfundet efter sig. „I aar 1919's blodtaage — skriver Heiden — lyste hans nye chance: Han blev politisk bandefører.“

Hitlers politiske karriere fra krigens slutning indtil magtovertagelsen i 1933 lader billedet af ham blive skarpere og tydeligere i konturerne, men der føjes intet væsentligt nyt træk til.

Her maa indføjes et par bemærkninger om Hitlers erotiske instilling. Den har ubestridelig været noget tvetydig og vanskelig at vurdere. *Greiner* fortæller, hvorledes Hitler i ungdomsaarene i Wien engang saa kraftigt attakerede en ung pige, der stod model for Greiner, at kun dennes haandfaste mellemkomst og damens energiske forsvar hindrede regulær voldtægt i atelieret. Da den unge dame siden forlovede og giftede sig med en jøde, var Hitler ude af sig selv og havde nær skandaliseret parret ved bryllupet. Ved en anden lejlighed tog Hitler Greiner med paa en vegetarisk restaurant, der viste sig at være samlingssted for homoseksuelle. Een af gæsternes uforbeholdne tilnærmelse til Greiner bragte denne til oprørt at forlade lokalet, hvilket hensatte Hitler i stor forundring. Ham generede sligt ikke. Senere var der megen homosexualitet i Hitlers nærmeste omgivelser, specielt i kredsen omkring Röhm, og Hitler tilkendegav med uforbeholden kynisme, at det ikke kom ham ved. (At han senere, da Röhm skulde ryddes af vejen foregav moralsk forargelse, var toppunktet af hykleri). Den ofte fremsatte formodning om, at Hitler var homoseksuel, maa dog sikkert forkastes. I München-perioden sværmede han for adskillige kvinder. Der var Erna Hanfstaengl, søster til forlæggeren Hanfstaengl, i hvis hus Hitler kom meget. Der var fru Winifred Wagner, Siegfred Wagners enke. Der var filmsskuespillerinden Leni Riefenstahl og sangerinden Margrethe Slezak. Man snakkede ogsaa om livfotografen Hoffmans datter, Henny Hoffman,

der senere blev gift med Baldur v. Schirach. Men Heiden paa-
peger, at ingen af disse forelskelser førte til noget, ja, at Hitler
uden tvivl i flere af tilfældene simpelthen blev afvist, kasseret,
uagtet han allerede dengang var en stor mand. Noget ander-
ledes gik det med Angela Raubal, Hitlers søsterdatter, som han
i en aarrække havde boende hos sig og bevogtede som en drage.
Hun synes efterhaanden at have faaet en skrækblandet afsky
for ham, men kunde ikke slippe væk. Den 18. September 1931
blev hun fundet skudt i sin bolig efter den foregaaende dag at
have haft et skænderi med Hitler. Det blev udgivet for selv-
mord, men dette er af flere grunde usandsynligt. *Otto Strasser*
paastaar at have gode grunde til at mene, at Hitler lod hende
myrde. *Greiner* gaar uden videre ud fra, at dette var sammen-
hængen. Imod denne formodning taler dog, at Hitler var meget
fortvivlet over Angelas død, og hans omgivelser frygtede selv-
mord. *Heiden* mistænker Himmler for at have iværksat mordet.

Hitlers forbindelse med Eva Braun i de sidste 12 aar er vel-
kendt. Som forbindelsen med Angela Raubal holdtes den strengt
hemmeligt, da Hitler jo ønskede at fremtræde for folket som
asket, der konsekvent forsagede alle livets tillokkelser.

Hvorvidt Hitler, som ogsaa paastaet, var impotent og hans
forhold til Eva Braun var platonisk, lader sig ikke afgøre paa
grundlag af det tilgængelige materiale.

Medens *Heiden* som sagt ganske tilbageviser paastanden om
Hitlers homosexualitet og ligeledes betvivler Hitlers impotens,
i hvert fald i de yngre aar, føler han sig overbevist om, at Hit-
lers sexualliv ikke var normalt. Han mener, at Hitler var „hö-
rig“, d. v. s. fandt sin tilfredsstillelse i den fuldstændige under-
kastelse, i at være den elskedes slave. I en senere udgave af sin
biografi har Heiden meddelt en historie om et brev, Hitler
havde skrevet til Angela. Brevet blev ikke afsendt, men kom
paa urette hænder og maatte med stor bekostning købes til-
bage. Brevet skal have været højst kompromitterende for Hitler,
røbende udprægede masochistiske og koprofile tendenser, og
det var derfor, vennerne maatte anstrenge sig saa meget for at
faa det ud af verden.

Rauschning mener, at Hitler i sexuel henseende var sadist, altsaa nærmest det modsatte af „hörig“. Jeg er tilbøjelig til at mene, at begge dele er forkert. Hitler var næppe i egentlig forstand sexuel abnorm. Men hans sexuel liv var som alle andre livsytringer hos ham præget af hans særlige psykopathiform. Det er ikke ualmindeligt, at sexuel liv hos selvhævdende psykopather former sig usundt. Den naturlige umiddelbare hengivelse er deres natur imod. De er egocentriske og egoistiske, ofte meningsløst skinsyge, betragter den elskede som deres absolute ejendom. Det grænseløse magtbegær og den ligesaa ubetingede besiddertrang kommer i konflikt med den i sund erotik bundende trang til hengivelse, og den hos disse psykopather saa dominerende tendens til intolerance og had gør dem ved nærmere bekendtskab usympatiske. *Heiden* fortæller, at een af de damer, hvis navn med føje sættes i forbindelse med Hitler og som gav ham løbepas, engang paa et spørgsmaal om forholdets art svarede, at hun med Hitler havde oplevet en skuffelse „die ihr den Mann nicht gerade respektabel mache“. Det kan betyde baade det ene og det andet, men peger dog maaske snarere i retning af karakterfejl end af sexuel abnormitet.

Hvad der bragte Eva Braun til at holde ud ved Hitlers side til den bitre ende, kan man ikke vide. Men man maa jo ikke overse, at da hun knyttede sit liv til Hitlers, var han en meget stor mand, og da det gik ned ad bakke, var der maaske ingen vej ud. Det er jo fra talrige sider blevet udtalt, at den, der først var inde i diktatorens tjeneste, ikke havde nogen mulighed for at komme levende ud.

Jeg er altsaa tilbøjelig til at mene, at Hitler sexuel ikke var udpræget abnorm, maaske ret svagt sexuel betonet, men at han i erotiske forbindelser som overalt, var behersket af sit magtbegær, sin despotisme, sin egoisme og sin grænseløse uvederhæftighed. Derfor sprang kvinderne fra, saa længe de kunde, d. v. s. saa længe han endnu ikke stod med al magt i sin haand. De to, om hvem vi ved, at de ikke sprang fra, var den af onkelen ganske afhængige og dødsens skræmte Angela Raubal og den paa magtens højdepunkt indfangede Eva Braun. Dem begge kostede det livet.

Om Hitlers væsen i de sidste aar før magtovertagelsen og de første aar efter denne faar vi en del oplysninger gennem *Rauschnings* berømte bog „Samtaler med Hitler“. Man var til at begynde med skeptisk overfor denne bog. Rauschning havde hørt til Hitlers inderkreds og var nu frafalden; men efterhaanden som punkt for punkt er blevet bekræftet ved, hvad der senere skete, har man maattet lade tvivlen om Rauschnings paa lidelighed fare. Ser man nu paa det billede, han giver af Hitler, kan man ikke undgaa at bemærke, at der, omkring det tidspunkt da Hitler følte sig i besiddelse af magten, skete en vis ændring i hans mentalitet. Den indtraadte ikke pludseligt, men udviklede sig lidt efter lidt, og forsaavidt man vil tale om sindsygdhed hos Hitler, hvad for en mere populær betragtning ikke ganske savner berettigelse, maa man antage, at den sygelige udvikling begyndte, ikke som saa ofte paastaet efter bombeattentatet i Juli 1944, men gradvis arbejdede sig frem fra tiden omkring 1933—1934 og fremefter.

Skellet kan naturligt sættes paa det tidspunkt, da Hitler blev rigskansler, altsaa fik magten i hænde. Ganske vist havde han ogsaa forud været en mægtig mand, enehersker i partiet, og ganske vist blev han ikke straks almægtig i riget. Endnu var der mange skjulte og aabenbare fjender at nedkæmpe, før maalet, verdensherredømmet, var naaet. Magtens indflydelse paa hans mentalitet spores derfor gradvis gennem lang tid. Bemægtigelsen af rigskanslerposten er kun en markant station paa vejen.

Besiddelse af magt virker ind paa menneskets sind, og der skal styrke til at bære den. Navnlig to faktorer gør sig gældende. Magthaveren kan tillade sig ting, som andre ikke kan. En mængde skranker falder, eller rettere sagt, de flyttes fra de ydre forhold ind i magthavernes eget sind; hvad vægt de har, afhænger altsaa af dette sinds etiske standard og ansvarsbevidsthed.

Hitler yndede at indprente sine haandlangere, fra den øverste til de nederste, at det, han krævede var ubetinget lydighed. Enhver skulde blindt lyde sine overordnede og sluttelig skulde de

derigennem alle lyde føreren, d. v. s. ham. Alt ansvar samledes saaledes i hans person. Dette var førerprincipets kvintessens. I de første udgaver af „Mein Kampf“ forklarer han, at de forskellige underførere — gauleitere o. s. v. — skulde vælges, men i samme øjeblik de var valgt, var de suveræne. Senere ændredes det til, at alle underførere udnævntes fra oven og kun føreren selv valgtes, for i samme øjeblik at have ubetinget magt.

Paa det tidspunkt var Hitler allerede fører, saa det med valget var talemaader. Han var altsaa ene ansvarlig, men da ingen kunde gøre ansvaret gældende overfor ham, var det tomme ord. Ansvaret var en illusion, faktisk lig med ansvarsløshed. Det er despotens lod. Han er kun ansvarlig overfor sin samvittighed, og hvis han ingen har, er han ansvarsløs. Det er samtidig den ene af farerne ved despotiet, thi det er svært at værges sig mod ansvarsfrihedens moralsk nedbrydende virkning.

Den anden fare ved eneherkermagten er frygten. Den despotiske, magtbegærlige eneherker undgaar ikke frygten. Han frygter for ikke at blive blindt adlydt og derved se sin magt svækket. Han frygter for skjult modarbejdelse, for svigtende troskab, hemmeligt fjendskab, til sidst for komplottet og attentater og for sit liv. Resultatet er lunefuldhed, uberegnelighed, mistænksomhed, hævngherrighed, grusomhed og desperation. Hitler gennemløb hele skalaen, og efterhaanden som denne udvikling af hans mentalitet tog mere og mere overhaand, og udslagene blev hyppigere og voldsommere, maatte hans omgivelser hyppigere og hyppigere i stilhed ryste paa hovedet og sige til sig selv: Manden er gal!

I virkeligheden drejede det sig ikke om en sindssygdom i psykiatrisk forstand, men om en karakterologisk vrangudvikling. Man har i tyske pathografiske værker i forbindelse med saadanne karakterudviklinger talt om „Caesarenwahnsinn“. Hentig har i en udmærket pathografi over den romerske kejser Tiberius taget til genmæle mod denne diagnostiske betegnelse. Naar eneherkere har været virkelig sindssyge, hævder Hentig, har de lidt, ikke af en særlig sindssygdomsform, karakteristisk for despoter, men af kendte sindssygdomsformer. Tiberius var saa-

ledes schizofren. Forsaavidt man vil tale om „Caesarenwahnsinn“, maa den egentlige skavank søges hos folket, der paa grund af sin slaphed, moralske opløsning og holdningsløshed tillader, at abnorme personer kommer til magten og fordærves af magten.

Denne betragtning kan for saa vidt tilpasses paa Hitler. Det Tyskland, der kastede sig i armene paa en person af hans beskaffenhed, en amoralsk og ansvarsløs, selvhævdende psykopath, og som hævede ham til magten, var ikke sundt, og det skabte derfor selv den karakterudvikling hos herskere, der sluttelig frembød billedet af „Caesarenwahnsinn“.

I den kronik i Politiken for 21. Februar 1948 har professor *Hurwitz* fremdraget et karakteristisk eksempel paa de uhyggelige og barokke udslag, denne mentalitet kunde give sig. Hitler forlangte, at en fangen fransk general skulde skydes som repressalie overfor partisanhandling. Terror skulde mødes med terror. Man pillede ogsaa en fransk general ud af krigsfangelejren og dræbte ham; men de haandlangere, der havde faaet dette hverv overdraget, maa formentlig have haft en fornemmelse af det uheldige i at henrette en krigsfange af generalsrang, saa i stedet for at foretage henrettelsen for verdens øjne, hvilket jo alene kunde give handlingen mening, snigmyrdede de generalen i stilhed. De kunde meddele Hitler, at hans vilje var udført: En fransk general var dræbt! Og saa var diktatoren tilfreds.

Det første voldsomme udslag af tyran-udviklingen i Hitlers sind var det berømte blodbad den 30. Juni 1934, hvorved flere hundrede gamle tilhængere, hemmelige og aabenbare modstandere og rent personlige fjender blev dræbt. Hitler sad paa det tidspunkt tilvisse ikke fast i sadlen. Han havde endnu ukuede fjender paa mange kanter, og han nærede ikke uden grund mistro til store dele af sit eget parti, særlig Strasser-fløjen. Han var til det yderste bytte for frygt og tvivl, men han havde trods alt magten til at slaa, og netop tvivlen og frygten var medvirkende til, at han slog saa desperat og grusomt.

Om Hitlers sindstilstand paa denne tid skriver *Rauschnig*,

at den skiftede mellem den dybeste forstemning og det vildeste raseri. Han kunde fare op, brøle og stampe i gulvet, og den mindste modsigelse fremkaldte raseriudbrud. Man skimter den hysteriske karakter af disse raseriudbrud, gennem Rauschnings betegnelse af dem som „velberegnete“. De havde til formaal at hensætte omgivelserne i forvirring og præparere dem til eftergivenhed. Man begyndte at frygte Hitlers uberegnelighed. Rauschning forstaaer ikke denne mand. Han finder hans begavelse almindelig, men inddrages alligevel i hans tryllekreds, føler sig som under en hypnose, som han i Hitlers nærhed ikke kan ryste af sig. Han ser godt, at Hitler er en drømmer og en dagdriver, at alt hos ham er pose, selv hans meget omtalte kærlighed til dyr og børn. Ved den mindste beslutning maatte Hitler skrue sig op til en unaturlig affekt. Han yndede at indtage martyrposition, jamre over sine tilhængeres utaknemmelighed og skæbnens ugunst eller fordybe sig i tanken om sin nære død. Han elskede bifald og plump smiger. Han var til det yderste saarbar. En ganske uskyldig bemærkning fra en besøgende kunde ufornødet saare hans forfængelighed og hensætte ham i raseri. Man maatte altid vogte nøje paa sine ord. Hans egen person traadte aldrig tilbage, men dominerede stedse hans tankegang. Føre en samtale med ham var umuligt. Enten tav han og hørte ikke efter, hvad man sagde, eller han greb ordet og holdt lange monologer. At forstaa andres tankegang gjorde han end ikke forsøg paa.

Af og til overskred hans sindsstilstand aabenbart grænserne for det normale. Han kunde vaagne op om natten, udstøde høje skrig om hjælp, sidde dirrende af rædsel paa sengekanten, talende forvirret og uforstaaeligt. En beretning gaar ud paa, at han ved en saadan lejlighed stod midt paa gulvet, vild af angst, stønnende: „Han! Han! Han har været her!“ Han gav sig derefter til at mumle en del tal og afbrødte meningsløse sætninger, til dels i vendinger, der var fremmede for det tyske sprog. Man havde saa givet ham en afvaskning, men pludselig vrælede han: „Der, der i hjørnet. Hvem er det?“ Han stampe i gulvet og skreg, men efterhaanden fik man ham dog beroliget og en

tid derefter havde han det nogenlunde. Efter beskrivelsen maa man antage, at dette natlige anfald, der synes at have været ledsaget af skræmmende hallucinationer eller illusionære mis-tydninger, har været af hysterisk natur.

Hitler førte ikke noget sundt liv. Ganske vist hverken røg eller drak han og han ekstravagerede heller ikke i mad, spiste overvejende vegetabilsk føde. Disse prisværdige vaner havde han allerede i ungdommen i Wien, og det er altsaa lidt uretfærdigt, naar Heiden malciøst bemærker, at Hitler ikke kunde taale tobak og spiritus og altsaa hyklerisk gjorde en dyd af nødvendigheden. Motion undgik han imidlertid omhyggeligt, og han erhvervede tidligt den usunde vane at sidde oppe til henad morgenstunden og kun sove 3—4 timer hver formiddag. Han udkommanderede sine undergivne til at sidde og holde sig med selskab hele natten. Værre var det, at han, efterhaanden som han blev mægtigere og mægtigere, blev mere og mere hypochonder, optaget af sit dyrebare helbreds bevarelse. Herom har *Trevor Roper* i sin bog „The last days of Hitler“ givet en række rent ud barokke oplysninger. Hitler troede selv, at han havde et svagt hjerte og omgav sig til stadighed med læger. Han havde navnlig tre, Brandt, Hasselbalch og Morell. Den sidste, som var favoritten, var efter Trevor Roper en ren charletan, som skamløst udnyttede Hitlers sygdomsfrygt til egen fordel, fyldte ham med medicin, bl. a. store doser strycknin og belladonna, desuden morfin, sovemidler, opstrammende midler, samt selvfølgelig hormoner og vitaminer. Sprøjten brugtes flittigt og ikke blot føreren selv, men ogsaa generalerne maatte holde for, for selskabs skyld. Et præparat, som hed Ultraseptyl og som Morell selv fabrikerede og tjente mange penge paa, skal efter udtalelser fra fakultetet i Leipzigs universitet have været direkte sundhedsfarligt. Hitler troede blindt paa Morell, og da Brandt, som dog var en grad hæderligere, syntes, det blev for galt, og meddelte Hitler, at han faktisk blev kronisk forgiftet, blev Brandt øjeblikkelig afsat fra sit høje embede som rigskommissær for sundhed og hygiejne, senere arresteret og dømt til døden. Man naaede dog ikke at faa ham henrettet, før sammen-

brudet kom. Morell fortsatte ufortrødent sin energiske medicamentelle behandling. At denne planløse brug af medicamenter i forbindelse med mangel paa motion, frisk luft og ordentlig søvn har bidraget til at nedbryde Hitlers almenbefindende, kan der vel ingen tvivl være om. Der er almindelig enighed om, at han i de senere aar faldt stærkt af, blev mager, graalig af hudfarve og i tiltagende grad hypochondert selvoptaget. Endnu den 25. Oktober 1941 noterer *Ciano* i sin dagbog efter et besøg i Hitlers hovedkvarter, at rygterne om, at føreren var begyndt at se gammel og træt ud, var urigtige. Han fandt Hitler i topform, baade fysisk og psykisk. Fra 1943 var derimod alle enige om, at Hitlers helbred ikke var godt.

Der udviklede sig en rysten af hænderne, som nogle har ment kom efter attentatet i 1944, men som faktisk var til stede forinden og tværtimod svandt efter attentatet, for saa senere at komme igen. *De Crinis* — professor i psykiatri og neurologi i Berlin — stillede diagnosen Parkinsonisme, men han synes ikke at have haft lejlighed til at undersøge Hitler, fik først senere en samtale med ham. Denne diagnose er derfor højst usikker, men den omstændighed, at Hitlers rysten forsvandt efter attentatet, kunde maaske snarere pege i retning af, at det var et hysterisk fænomen.

At Hitlers helbred i de sidste leveaar tabte sig, er sikkert udenfor tvivl, og kan heller ikke undre. Han levede under et stadigt, psykisk pres, og det evindelige ophold i underjordiske bunkers har heller ikke været sundt. Derimod er det, bortset fra de rent forbigaaende natlige angstanfald ikke muligt at faa øje paa nogen afgørende forandring i hans sindsstilstand, som kunde tyde paa, at en sindssygdom, en psykose, havde sat ind. Hans væsen og tankegang i de sidste aar ligger i direkte forlængelse af hans tidligere mentalitet, og forstaaes fuldtud som den selvhævdende, hysteriske psykopath's reaktioner paa begivenhederne. Han var allerede som ganske ung, klar over, at han vilde være noget stort, han stræbte efter magt, og da han fik magten i hænde, paavirkedes han deraf, brugte den, misbrugte den og berusedes deraf. Overtroisk, hensynsløs og gru-

som var han fra ungdommen. Disse egenskaber voksede og udvikledes, men de opstod ikke som følge af en sindssygdom, som nye elementer i hans karakterer. Ej heller sætter paa noget tidspunkt megalomane vrangforestillinger ind. Der er en lige og ubrudt linie fra hans ungdomsfantasier om at blive en stor maler til den bemærkning, han fremsatte kort før sin død paa et tidspunkt, da han ikke længere kunde lukke øjnene for nederlaget: „Saa har det tyske folk altsaa ikke været mig værdigt“. Kun maa man lade ham, at han løb linen ud.

Heller ikke hans mistænksomhed, der i de sidste aar kostede mange mennesker livet, har mindste lighed med den paranoiske mistænksomhed. Denne er karakteriseret ved, at patienten henfører helt irrelevante ting til sig selv og paa grundlag heraf danner sig fiktive forestillinger om forfølgelse og komplotter, som hvis anstiftere ganske sagesløse personer udpeges. Hitler var mistænksom med fuldgyldig grund, som alle grusomme tyranner maa være det. Grundlaget for hans magt var partiet og hæren, og den ene af disse to grundpiller, hæren, var aldrig helt hans. Generalerne og feltmarskallerne adlød, for det havde de nu lært, men de tilbad ham ikke. Allerede tidligt konspirerede flere af dem imod ham. Mange af dem stolede han aldrig fuldtud paa, og havde heller ikke grund til det. Efterhaanden bredte hans mistro sig, saa han tilsidst bittert kunde erklære, at Eva Braun og hans hund var de eneste, der vilde forblive tro imod ham. Det var heller ikke langt fra, at han fik ret. De frygtede ham alle, saa længe han var i live, men endnu mens han gik i bunkeren under rigskanslerpalæet og funderede paa at begaa selvmord, var baade Göring og Himmler optaget af at sikre sig den magt, som de naivt troede, han vilde efterlade sig.

Af den lille skare, som blev hos ham til det sidste og som havde erklæret, at de vilde følge ham i døden, var Eva Braun, Goebbels og fru Goebbels de eneste, som gjorde alvor af det. De andre, med Boorman i spidsen, satte sig, da Hitler var død og rygeforbudet var borte med føreren, til at ryge tobak og lægge planer om, hvordan de skulde slippe væk. Hitler havde mange samvittighedsløse stræbere om sig, og det var han ikke uvi-

dende om. Han bandt dem til sig, saa længe det gik godt, fordi hans magt var deres fordel; han holdt dem i ave ved frygt, da det begyndte at gaa galt, men kun forholdsvis faa af hans nærmeste var ham i det lange løb virkelig hengivne, og hans mistænksomhed havde derfor i høj grad et reelt grundlag. Den voksede frem som en uundgaaelig følge af hans karakterologiske bygning og hans magtstilling.

Ogsaa hans selvmedlidenhed, hans forkærlighed for at afmale sig selv som martyr, hans grænseløse intolerance, hans gennemførte upaalidelighed og først og sidst hans altoverskyggende herskesyge, alle disse udpræget psykopathiske egenskaber fulgte Hitler i lige linie fra hans ungdom, de voksede, begunstiget af forholdene, til det monstrøse, men intetsteds kommer der nye, personlighedsændrende momenter til.

Forskellige forfattere — *Rauschning*, *Blædel* — har set destruktionstendensen som det centrale i Hitlers væsen. Hans tendens var at ødelægge. Det er til en vis grad rigtigt, for saa vidt som det eneste, han vilde opbygge, var sin egen magt, glans og herlighed. Det tyske folk, som han i begyndelsen erklærede sin begejstrede kærlighed, var ham i virkeligheden ligegyldigt. Kunde det ikke tjene hans forherligelse, kunde det for hans skyld gerne gaa til grunde, ja, det burde gaa til grunde. Det var ikke bedre værd. At alt, hvad der stod ham imod, simpelthen skulde ødelægges, var en selvfølge. Selvhævdelsen var det eneste, det for ham kom an paa, og med et genialt greb udnyttede han dels hele det tyske folks selvhævdelsestrang, dels de elementer i folket, som saa deres fordel ved at følge ham.

Adolf Hitlers psykiatriske etikette bliver altsaa den, at han var en psykopath af den selvhævdende type. Hertil kommer, som allerede foran antydet, udviklingen af de talrige neurotiske mekanismer, hvis udredning ligger udenfor denne korte undersøgelses rammer. Og dybest ligger det problem, hvorledes det gik til, at Hitler, dette makabre og uduelige individ, blev Tysklands herre og ødelægger og nær var blevet den civiliserede verdens.

Thi til syvende og sidst var det ikke ham, der skabte det hit-

lerske Tyskland, men det var Tyskland, der skabte ham. Han var en type, og han vilde under alle forhold være blevet et besværligt individ, men i et sundt samfund vilde han være blevet sat paa plads. Han vilde ikke have faaet lejlighed til at udfolde sine psykopathiske anlæg i den store stil. *Ingiald Nissen* opstiller den maaske lidt tilspidsede tesis, at et folks sundhed kendes paa, hvordan det affinder sig med sine psykopathier. Det er udtryk for en dybtgaaende usundhed i et folk, naar det tolererer, nærer, fremmer og til sidst uforbeholdent kaster sig i armene paa en abnorm personlighed som Adolf Hitler.